

Norges Høyesteretts ankeutvalg - HR-2012-740-U - Rt-2012-564

Instans	Norges Høyesteretts ankeutvalg - Kjennelse.
Dato	2012-04-13
Publisert	HR-2012-740-U - Rt-2012-564
Stikkord	22. juli-saken. Kringkasting av hovedforhandling.
Sammendrag	I 22. juli-saken hadde tingretten med lagmannsrettens tilslutning gitt tillatelse til kringkasting av enkelte deler av hovedforhandlingen, men ikke av tiltaltes og de fornærmedes forklaringer. Ankeutvalget, som la til grunn at tingrettens avgjørelse etter domstolloven § 131a var uangripelig etter sin art, og at det da bare kunne prøve lagmannsrettens generelle rettsanvendelse, uttalte at lovens uttrykk «opptak for radio eller fjernsyn» ikke bare omfatter selve opptaket, men også videreformidlingen. Det måtte legges til grunn at tingretten hadde foretatt den nødvendige totalvurdering, og herunder vektlagt sakens brede offentlige interesse. Manglende henvisning til forskrift av 15. november 1985 nr. 1910 om fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn under hovedforhandling i straffesak § 4 var uten betydning. Anken fra Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening ble forkastet.
Saksgang	Oslo tingrett TOSLO-2011-188627-3 - Borgarting lagmannsrett LB-2012-46467 - Høyesterett HR-2012-740-U, (sak nr. 2012/666), straffesak, anke over kjennelse.
Parter	Norsk Presseforbund, Norsk Redaktørforening (advokat Cato Schiøtz) og A (advokat Geir Lippestad) mot Den offentlige påtalemyndighet.
Forfatter	Matningsdal, Stabel og Indreberg.

-
- (1) Saken gjelder beslutning om å nekte kringkasting av tiltaltes forklaring under hovedforhandlingen.
  - (2) Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening søkte 7. desember 2011 om unntak fra forbudet i domstolloven § 131a under hovedforhandlingen i den såkalte 22. juli-saken som starter i Oslo tingrett 16. april 2012. Søknaden ble inngitt på vegne av alle medier, og omfattet alle former for opptak og overføring som stillbildefotografering, opptak for radio og fjernsyn og nettdistribuert kringkasting.
  - (3) Oslo tingrett traff 9. mars 2012 (TOSLO-2011-188627-3) beslutning vedrørende kringkasting av og fotografering under hovedforhandlingen. Tingretten ga blant annet ikke tillatelse til kringkasting av tiltaltes og de fornærmedes forklaringer, verken direkte eller i redigert form. Det ble imidlertid gitt tillatelse til kringkasting av enkelte deler av hovedforhandlingen, herunder åpningen av den med opplesning av tiltalebeslutningen, aktor og forsvarers innledningsforedrag i den grad de ikke inneholder bevisførsel, samt aktor og forsvarers prosedyrer.
  - (4) Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening anket tingrettens beslutning om ikke å tillate kringkasting av tiltaltes forklaring til Borgarting lagmannsrett. Anken rettet seg mot tingrettens lovtolkning, lovanvendelse og bevisbedømmelse, samt at tingrettens beslutning innebærer et uforholdsmessig inngrep i ytringsfriheten.

- (5) Tiltalte, A, anket også over tingrettens beslutning om å nekte kringkasting av hans forklaring. Det ble anført at den bygger på uriktig lovtolking, uriktig lovanvendelse og feil bevisbedømmelse, og at den vil medføre en ubalansert offentlig gjengivelse av hovedforhandlingens innhold.
- (6) Borgarting lagmannsrett kom til at tingrettens beslutning er uangripelig «etter sin art», jf. straffeprosessloven § 377. Lagmannsretten kunne dermed bare prøve om tingrettens kjennelse bygget på uriktig lovtolking og om det var begått grovere saksbehandlingsfeil. Med denne begrensede kompetansen avsa lagmannsretten 27. mars 2012 kjennelse (LB-2012-46467) med slik slutning:
- «1. Ankene over tingrettens lovtolking forkastes.
2. For øvrig avvises ankene.»
- (7) *Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening* har anket over lagmannsrettens lovtolking. I korte trekk anføres det at domstolloven § 131a første ledd og § 3 andre ledd i forskrift om fotografering under straffesak retter seg mot fotografering eller opptak som kan virke forstyrrende for avviklingen av hovedforhandlingen - med andre ord ikke mot virkningen av selve kringkastingen. Dette er ikke vurdert av lagmannsretten. Lagmannsretten har heller ikke foretatt en totalvurdering av alle momentene i saken, herunder at den har en ekstrem allmenn interesse. Lagmannsretten skulle ha knyttet drøftelsen om adgangen til kringkasting opp mot forskriftens § 4. Virkningen av lagmannsrettens konklusjon er stikk i strid med hensynet til «mer åpenhet og mer demokrati» som har vært fremhevet fra sentrale hold.
- (8) Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening har nedlagt slik påstand:
- «Lagmannsrettens kjennelse oppheves.»
- (9) *Tiltalte* har i det vesentlige sluttet seg til anken fra Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening. I tillegg er det anført at lagmannsrettens avgjørelse vil kunne føre til at det blir en ubalansert fremstilling av saken i media.
- (10) *Påtalemyndigheten* er kjent med anken. Det er videre innkommet bemerkninger til anken fra advokat Frode Elgesem på vegne av de koordinerende bistandsadvokatene, hvor det gjøres gjeldende at anken er grunnløs og må forkastes.
- (11) **Høyesteretts ankeutvalg** bemerker:
- (12) Anken er en videre anke hvor det anføres at lagmannsrettens lovtolking er uriktig. Etter straffeprosessloven § 388 første ledd nr. 3 kan ankeutvalget prøve lagmannsrettens generelle lovtolking - ikke dens konkrete lovanvendelse.
- (13) Domstolloven § 131a, som regulerer det foreliggende spørsmålet, har i første ledd første punktum følgende ordlyd:
- «Under forhandlingene i straffesaker er fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn forbudt.»
- (14) Fra dette forbudet gjør andre ledd første punktum følgende unntak:
- «Dersom særlige grunner taler for det, kan retten under hovedforhandlingen gjøre unntak fra forbudet når det ikke kan antas å ha uheldig virkning for behandlingen av saken eller heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot.»
- (15) I tingrettens generelle bemerkninger om praktiseringen av § 131a uttales det under henvisning til Rt-2003-593 at formålet med første ledd første punktum er «gjennomføringen av en forsvarlig og rettferdig rettergang og å ivareta de implisertes personvern». Tingretten går deretter inn på forholdet mellom § 131a og den europeiske menneskerettskonvensjon, EMK, artikkel 6 nr. 1 og 10. I den sammenheng viser den til Rt-2001-568 som gjelder en sak hvor herredsretten hadde avslått en søknad fra P4 om å kringkaste hele eller deler av hovedforhandlingen i Orderudsaken. Kjæremålsutvalget kom, i likhet med lagmannsretten, til at de nevnte bestemmelsene i EMK ikke var til hinder for å anse herredsrettens avgjørelse uangripelig «etter sin art». Det kan for øvrig nevnes at den underliggende avgjørelsen ble klaget til Den europeiske menneskerettsdomstol, EMD, som i avgjørelse 6. mai 2003 avviste klagen som åpenbart grunnløs, jf. EMK artikkel 35 nr. 4, jf. nr. 3 a. (sak nr. 76682/01) (EMD-2001-76682).
- (16) Tingretten har videre vist til at det i forarbeidene uttales at unntaket i andre ledd ikke bør tolkes for snevert. Avslutningsvis under beslutningens generelle del vises det til forskrift 15. november 1985 nr. 1910 om fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn under hovedforhandling i straffesak hvor § 3 første ledd bokstav b fastsetter at retten kan tillate

«fotografering eller opptak» når saken har «betydelig offentlig interesse». Videre vises det til at etter andre ledd skal tillatelse ikke gis når fotograferingen eller opptaket «kan antas å få uheldig virkning for behandlingen av saken» og når det «av andre grunner vil medføre en urimelig belastning for tiltalte, hans nærmeste eller for andre berørte som deltar i saken».

- (17) På denne bakgrunn kom tingretten til at retten «i utgangspunktet har adgang til å gjøre unntak fra bestemmelsens første ledd». Dette innebar imidlertid ikke at det kunne gis en generell og ubegrenset tillatelse til å overføre lyd og bilde fra hovedforhandlingen, verken i form av direkte eller redigert sending. Om adgangen til å kringkaste tiltaltes forklaring uttaler tingretten:

«Denne delen av hovedforhandlingen knytter det seg særlig stor offentlig interesse til, noe som taler for at allmennheten gis mulighet til det forsterkede innsyn som gis gjennom direkte formidling ved sending av lyd og bilder. Tiltalte selv ønsker at hans forklaring kringkastes, og hans forsvarer anførte i møtet 20. januar 2012 [hvor alle impliserte fikk anledning til å uttale seg] at åpenhet var særlig viktig i forhold til denne delen av hovedforhandlingen.

Både aktor og samtlige bistandsadvokater som har uttalt seg, er imot at tillatelse gis. I møtet 20. januar ble det anført at det er etisk betenkelig å kringkaste forklaringen fra en tiltalt som to av de sakkyndige mener lider av paranoid schizofreni. Det er videre vist til at tiltalte under sin forklaring ikke bør få en talerstol for sitt budskap, og at kringkasting av hans forklaring vil virke støtende og traumatiserende på de fornærmede og etterlatte. Det er også fremholdt at forklaring for 'åpent kamera' kan påvirke innholdet i forklaringen.

Retten mener det er reell fare for at tiltaltes forklaring vil bli påvirket av om den blir kringkastet i direkte eller redigerte sendinger. En forklaring for 'åpent kamera' vil kunne bidra til å dreie fokus bort fra de handlingene han er tiltalt for og mot hans ideologiske/politiske budskap. En slik dreining vil igjen gå ut over opplysningen av de spørsmålene retten skal ta stilling til. Retten bemerker i forlengelsen av dette at det er i dårlig samsvar med straffesakens formål å kringkaste forklaringen fra en tiltalt hvis uttalte motiv med de påtalte handlinger nettopp skal ha vært å skape publisitet om sitt budskap.

Retten legger videre til grunn at kringkasting av tiltaltes forklaring kan medføre en urimelig belastning for de fornærmede og etterlatte. Retten har fått opplyst at flere av dem vil unnlate å være tilstede i retten den første uken for å slippe å høre hans forklaring. Dersom tillatelse gis, vil forklaringen etter all sannsynlighet dominere nyhetsbildet i radio og fjernsyn de aktuelle dagene. Det vil i denne perioden være vanskelig å unngå å bli eksponert for tiltaltes autentiske forklaring. Også senere vil deler av forklaringen kunne bli kringkastet i ulike sammenhenger, muligens i mange år fremover. For en del fornærmede og etterlatte vil dette kunne innebære en vedvarende usikkerhet med gjentatt eksponering og følgelig en stor ekstrabelastning.

Som det vil fremgå nedenfor, mener retten at heller ikke de fornærmedes forklaringer bør tillates kringkastet. En kringkasting av tiltaltes forklaring vil derfor kunne forrykke balansen og følgelig objektiviteten i overføringen samlet sett. Dette taler for å behandle de 'private' aktørene likt.

På denne bakgrunn finner retten at en kringkasting, både direkte og i redigert form, av tiltaltes forklaring vil ha uheldig virkning for behandlingen av saken, og at hensynet til fornærmede og etterlatte taler avgjørende imot. Det gis derfor ikke tillatelse til film- eller lydopptak under denne delen av hovedforhandlingen. Dette gjelder også tiltaltes eventuelle sluttbemerkinger før saken tas opp til doms.»

- (18) Lagmannsretten kom, som allerede nevnt, under henvisning til Rt-2001-568 til at tingrettens beslutning er uanripelig «etter sin art», jf. straffeprosessloven § 377. Prøvingskompetansen var dermed, ifølge lagmannsretten, begrenset til tingrettens generelle lovtolkning og om det var begått grovere saksbehandlingsfeil. Denne kompetanse-begrensningen er ikke bestridt i anken til Høyesterett. For Høyesterett er det, som nevnt, utelukkende lagmannsrettens lovtolkning som angripes. Ankeutvalget går derfor ikke nærmere inn på de mer detaljerte avgrensningene som gjelder for prøvingsretten i saker som «etter sin art» er uanripelige.
- (19) Den første feilen som påberopes ved lagmannsrettens kjennelse og dermed også tingrettens beslutning er at domstolloven § 131a første ledd retter seg mot «'fotografering, filmopptak og

opptak' - d v s til omstendigheter i forbindelse med filmingen». Når loven ikke særskilt nevner kringkasting, kan ikke dette omfattes av forbudet. Ifølge de ankende partene er denne begrensningen begrunnet i at fotografering og opptak kan virke forstyrrende på avviklingen av forhandlingene. Det anføres at når lagmannsretten ikke har vurdert dette spørsmålet, må dens kjennelse oppheves.

- (20) Denne anførselen kan klart ikke føre fram. Ankeutvalget viser til at lovens ordlyd er ufullstendig gjengitt i anken, idet forbudet retter seg mot «fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn». Det ligger i sakens natur at alternativet «opptak for radio eller fjernsyn» ikke bare omfatter selve opptaket, men også videreformidlingen. Dette er også lagt til grunn av Bøhn: Domstolloven kommentarutgave side 398. Verken tingretten eller lagmannsretten hadde dermed noen foranledning for å drøfte dette spørsmålet.
- (21) Videre anføres det at lagmannsrettens «lovforståelse er også uriktig fordi det foretas *ingen totalvurdering*». Til dette bemerkes at kompetansebegrensningen innebar at lagmannsretten var avskåret fra selv å foreta en totalvurdering, idet det i realiteten ville ha innebåret at den hadde overprøvd tingrettens konkrete lovanvendelse - noe den var avskåret fra.
- (22) I forlengelsen av denne anførselen er det anført at «[I]lagmannsretten synes å legge til grunn at det er nok å påvise en belastning for fornærmede/etterlatte eller en fare for at tiltaltes forklaring skulle bli påvirket». Videre anføres det at «[i] en sak med en så ekstrem allmenn interesse som A-saken må man foreta en totalvurdering - Lagmannsretten har ingen forståelse for sakens overordnede prinsipielle side».
- (23) Til denne anførselen vil ankeutvalget bemerke at lagmannsretten rett nok har nøydt seg med konkret å behandle de forhold som er fremhevet i anken til Høyesterett. Men lagmannsretten avslutter med at den «minner om at lovbestemmelsen og den tilhørende forskrift legger opp til en skjønnspreget avveining, hvor ulike hensyn vil kunne vektlegges». Dette må forstås slik at også lagmannsretten legger til grunn at det må foretas en totalvurdering, men at de hensyn den har behandlet særskilt, er sentrale ved denne vurderingen. Da lagmannsretten dessuten hadde begrenset kompetanse, og dermed ikke selv kunne foreta noen totalvurdering av om det burde tillates kringkasting av As forklaring, er spørsmålet i realiteten om tingretten har foretatt en tilstrekkelig totalvurdering, og at den herunder også har vektlagt sakens store allmenne interesse. Som det fremgår av omtalen av og sitatene fra tingrettens beslutning har den foretatt en bred vurdering hvor også sakens allmenne interesse er vektlagt. Heller ikke denne anførselen kan etter dette føre fram.
- (24) Den tredje hovedanførselen er at lagmannsretten tar feil når den ensidig har vektlagt forskriftens § 3. Da det er gitt tillatelse til kringkasting, anføres det at den nærmere reguleringen av denne adgangen følger av forskriftens § 4.
- (25) Forskriftens § 4 første og andre punktum har følgende ordlyd:
 «Retten kan fastsette nærmere vilkår for hvordan fotograferingen eller opptaket skal gjennomføres. Det kan herunder blant annet bestemmes at fotografering eller opptak bare skal kunne skje under bestemte deler av hovedforhandlingen, eller at det bare skal kunne foretas fotografering eller opptak bare for radio.»
- (26) Denne anførselen er ny for Høyesterett - noe som kan være forklaringen på at lagmannsretten ikke har drøftet forholdet mellom § 3 og § 4. Ved en videre anke til Høyesterett er det lagmannsrettens tolking av en lovforskrift som kan prøves. Når lagmannsretten sannsynligvis av ovennevnte grunn ikke har drøftet forholdet mellom de to bestemmelsene, foreligger det ikke noen lovtolking som kan gjøres til gjenstand for prøving.
- (27) Da spørsmålet egentlig er om tingretten har anvendt uriktig hjemmel for å nekte kringkasting av As forklaring, finner ankeutvalget likevel grunn til å kommentere anførselen. Ankeutvalget er enig med de ankende parter i at § 4 andre punktum er den bestemmelsen som direkte regulerer en situasjon hvor man tillater kringkasting av deler av hovedforhandlingen. Det sentrale er imidlertid at også ved denne vurderingen er det de hensyn som fremgår av § 3 som vil være avgjørende for hvilke begrensninger som eventuelt skal gjøres. At tingretten da ikke direkte har vist til § 4, er uten betydning.
- (28) Anførselen om avgjørelsen strider mot statsminister Stoltenbergs understrekning av «mer åpenhet og mer demokrati» er klart uten betydning for det aktuelle lovtolkingsspørsmålet. Det samme gjelder for anførselen om at «[p]å den annen side synes det å være en rekke talsmenn for ønsket

om at man ikke skal 'gi A et mikrofonstativ'», og at lagmannsretten ved å etterkomme dette ønsket har inntatt et standpunkt som er irrelevant og skadelig.

- (29) Anken må etter dette forkastes.
- (30) Kjennelsen er enstemmig.

Slutning:

Anken forkastes.